

ALEXANDRU PALEOLOGU, A NOBLE CULTURAL PRESTIGE

Ioana Mihu

PhD Student, "1 Decembrie 1918" University of Alba-Iulia

Abstract: The present paper aims to outline the cultural way of being of Alexandru Paleologu. We're interested in our research, to see which are the main items of the cultural personality of Alexandru Paleologu. We also want to see how its aristocratic growth has influenced his way of behaving and of relating to reality. His noble stateliness, the elegance of his gestures, how he spoke, his refined sense of humor, all these they represent a few characteristics of an aristocratic personality, being also, the results of years of self-discipline, self training.

Keywords: noble stateliness, aristocracy, Paleologu, culture, self training.

Ținuta mereu impecabilă, atitudinea nobiliară încununată de foarte mult bun simț și bună cuviință, atitudinea fermă, dar plină de eleganță și rafinatul simț al umorului, au făcut ca, despre „Conu' Alecu”, cum era adesea dezmiardat cu multă simpatie de către apropiați, să se spună că este ultimul mare boier al României. O dată cu înaintarea în vârstă și, totodată, în înțelepciune, am spune noi, aparițiile publice ale lui Paleologu au fost unele de mare efect, devenind tot mai rafinate. Dacă Alexandru Paleologu ne-a obișnuit dintotdeauna cu nelipsitele sale costume impecabile, cu batista albă sau colorată din buzunarul de la piept, cămășile și cravatele asortate, pantofii strălucitori, în anii mai de pe urmă, tuturor acestor piese vestimentare li s-a adăugat și bastonul cu cap de argint. Elementul din urmă, venea perfect în completarea ținutei, și așa, ireproșabile. Chipul său distins, conversația inteligentă și plină de învățături, nelipsita sa pipă - pe care, de multe ori o ținea stinsă-, totul era în distonanță cu lumea tranziției, haotică, lipsită de bun-gust și de simțul măsurii, vulgară și mereu grăbită. Referitor la obiceiul de a avea mereu o pipă la sine, Alexandru Paleologu mărturisește, în stilul său caracteristic: „În legătură cu pipa, era vorba și de a-ți adăuga un fel de însemn de prestigiu, un obiect pe care să-l ții în colțul gurii așa, ca un englez, ca un amiral sau...ca un idiot.”¹ Toată această ținută formidabilă era însoțită de o atitudine pe măsură. Jovial, mereu bucuros să-și întâlnească prietenii și să depene amintiri cu aceștia, dispus mereu să împărtășească celorlalți ideile și trăirile sale, Alexandru Paleologu a fost, fără îndoială, un aristocrat al culturii, un reprezentant al vechii nobilimi, trimis în zilele noastre pentru a ne aminti să nu ne pierdem noblețea și frumosul dinăuntrul nostru. El este un mesager al îndepărtatelor și fascinantele timpuri în care sălile de bal erau pline de adevărați

¹Alexandru Paleologu, *Breviar pentru păstrarea clipelor*, Filip Lucian-Iorga în dialog cu Alexandru Paleologu, ediția a III-a revăzută, București, Editura Humanitas, 2012, p.242

cavaleri și domnițe, iar bunul simț și eleganța erau caracteristicile fundamentale ale societății. În 86 de ani de viață, omul de cultură Paleologu a dat mâna cu mai toți oamenii mari pe care i-a admirat și pe care a avut șansa să-i cunoască, a gustat din plăcerea lecturii, având acces la cărțile pe care și le-a dorit, a frecventat saloanele mondene din perioada interbelică, a vizitat marile muzee pariziene, a asistat la concerte în sălile de operă; a fost ofițer de cavalerie și a adus un suflu nou diplomației românești; a parcurs diverse și nebănuite experiențe spirituale în căutarea adevărurilor vieții și în descifrarea tainelor care învăluie existența umană (s-a inițiat în masonerie, iar simultan a trecut la catolicism); nu s-a sfiit să pozeze nud pentru studenții de la arte plastice; a trăit ca fugar sub o identitate falsă, urmând ca mai apoi să petreacă 5 ani în temnițele comuniste unde a semnat „pactul cu diavolul”, asumându-și rolul de informator al Securității; a avut o carieră eseistică de invidiat, fiind unul dintre cei mai apreciați și respectați esești români din perioada postbelică; cu o demnitate uluitoare și o vădită părere de rău, a recunoscut în mod public colaborarea cu Securitatea, din proprie inițiativă, fără ca cineva să-i solicite acest lucru; la 71 de ani, misiunea sa diplomatică atinge apogeul, acesta împlinindu-și unul dintre vechile sale visuri, și anume acela de a deveni ambasador al României la Paris. După căderea comunismului, a fost ales senator în Parlamentul României. A avut marea șansă de a întâlni trei Regi ai României (Ferdinand, Carol al II-lea și Mihai).

Deși a fost un intelectual rasat, provenind dintr-un mediu aristocratic, a avut și neșansa de a încasa niște bătaii memorabile în penitenciarele comuniste, în ani crunți ai reeducării. A trecut prin atâtea medii sociale, a trăit înconjurat fiind atât de nume celebre, cât și de colegi de celulă, de țărani, și de reprezentanți ai claselor sociale medii. A sorbit cu poftă fiecare picătură de viață, savurând fiecare clipă. A crescut ca om hrănindu-și sufletul și setea de cunoaștere în permanență. După o viață trăită la cote maxime, era bucuros, de fiecare dată, să împărtășească și altora adevărurile la care a ajuns în urma unei existențe în care a cunoscut onoarea și rușinea, dragostea de oameni, dar și indiferența și ura celor din jur, mărirea și decăderea.

Aducându-și aminte, în ultimii ani ai vieții, de atmosfera și de entourage-ul familiei sale din primii ani ai copilăriei, Alexandru Paleologu este încercat de o nostalgie a unor vremuri demult apuse și a unui paradis pierdut și irecuperabil. Maniera sa de a se confesa este unică și fascinantă, iar de cele mai multe ori, povestind despre întâmplările din viața sa, emoția revocării i se simte în glas. Amintirile din propria-și viață se amestecă discret cu pasaje din lecturile preferate și cu peliculele din perioada interbelică. Eseistul vorbește adesea de o lume care, nouă astăzi, ni se pare greu de închipuit, dar, care ne captează atenția și imaginația încă de la primele ilustrări. Această lume pare a fi situată la delimitarea dintre istorie și poveste. Este o lume în care eleganța, boemul, rafinamentul și plenitudinea umană se împleteau într-un vals existențial fermecător. Această lume a reprezentat pentru maestrul Al. Paleologu contextul social, ambianța în care el s-a format și s-a desăvârșit ca ființă umană. Paleologu îi mărturisește lui Filip Lucian Iorga într-una dintre confesiunile sale: „Am apucat să trăiesc într-o lume extraordinar de strălucitoare, cu femei frumoase, cu baluri, cu lume elegantă, cu petreceri și mare rafinament gastronomic, și în condiții optime pentru formarea spiritului. Oamenii erau foarte subțiri, instruiți și inteligenți, adevărați oameni de spirit, al căror discredit total și a căror dispariție le remarc la ora actuală.”² Paleologu a știut să caute și să găsească înțelepciunea, în diversele sale forme și manifestări în fiecare strat al societății. Totodată, fiecare experiență, a avut învățătura sa pe care, eseistul a receptat-o și a păstrat-o în sufletul său, astfel încât, în confesiunile sale ulterioare să le transmită mai departe.

²*Ibidem*, pp. 29-30

Al. Paleologu a crescut înconjurat de spiritul aristocratic, fiind martor, și totodată, participant la unele dintre cele mai rafinate evenimente mondene ale vremii, evenimente unde, conversațiile pline de spirit ale scriitorilor, pictorilor, filozofilor, ale oamenilor de știință, ale personalităților marcante ale lumii intelectuale interbelice, erau la ordinea zilei. Precum remarcă și Tudorel Urian, „copilul Alexandru Paleologu i-a văzut și i-a ascultat pe toți aceștia, a aflat poveștile și micile anecdote cu / despre ei, i-a admirat, și, voit, sau fără să-și dea seama, și-a însușit din modul de a fi al fiecăruia câte o mică lecție de viață. În multe dintre amintirile sale, Alexandru Paleologu s-a referit la personalitățile culturale care au contribuit decisiv la creionarea identității sale culturale.”³ Foarte frumos spune Tudorel Urian în cartea sa, că „viața lui Alexandru Paleologu a fost un lung șir de admirații”.⁴ Într-adevăr, de-a lungul vieții sale, și mai cu seamă în anii copilăriei și ai tinereții, eseistul a avut parte de o mulțime de modele memorabile, care i-au rămas întipărite în minte și-n suflet, prin ideile, gesturile, comportamentul și prezența lor impecabilă. Deși la senectute, a devenit el însuși un model demn de urmat și de admirat, Alexandru Paleologu a știut să păstreze cu sfințenie entuziasmul admirației pentru ceilalți, și nu se jena să și-l manifeste ori de câte ori avea prilejul. Astfel, în interviul din „România literară”, Paleologu afirmă, plin de recunoștință că: „În tinerețea mea am avut șansa să cunosc oameni cu adevărat extraordinari. Printre apropiații tatălui meu, în primul rând, dar și după rudele mamei mele din Moldova. Așa i-am cunoscut pe pictorul Theodor Pallady, pe Mihai Jora, care stătea chiar aici, la capul străzii, și a fost bun prieten cu tatăl meu, mai erau avocatul Aznavorian, pe care tata îl prețuia enorm, și un alt jurist, Istrate Micescu. Mulțumită lui, mult mai târziu, am ajuns la următoarea idee, și anume, că inteligența trebuie să fie suficientă. Adică să faci față cu ea la toate problemele care ți se pun și pe care ți le pui. Nimeni nu e mai inteligent decât altul. Firește, unul are mai multă vreme, e mai spiritual, mai simpatic, mai grațios. Asta e altceva. Inteligența, dacă este funcțională, nu are nimic de dorit. Face față la toate problemele care i se pun, în vreme ce prostia este foarte polivalentă, diferită, eterogenă și, mai ales, nereceptivă.”⁵

Pentru Alexandru Paleologu, „cultura este o treabă de toate zilele, plăcută și obișnuită”, după cum singur mărturisește. Încă din copilărie, principala preocupare a acestuia a fost cultura. Lectura și asumarea acesteia, i-au zidit, carte cu carte, temelile unei personalități aparte și ale unei educații alese. Provocat să ofere o metodă de organizare a lecturilor, Paleologu spune că lecturile formatoare nu au nevoie de o metodă, ci „ele se impun irezistibil, dacă ești inteligent.”⁶ Iată cum inteligența este o condiție principală și obligatorie a lecturii, fără de care nu se poate vorbi de existența culturii în viața unui om. Cultura este o îndeletnicire pentru oamenii deschiși spre cunoaștere, dispuși să evolueze și să treacă câte un stadiu al vieții cu fiecare lectură. Actul cultural este o manifestare a sinelui, o descoperire a lumii și o inițiere profundă spre cunoașterea absolută. Prin cultură nu cunoști totul, dar ajungi să cunoști multe. Aceasta îmbină într-o manieră unică, spiritualitatea ființei cu palpabilitatea științei. Din perspectiva noastră, am defini cultura simplu și concis: știința cunoașterii și a simțirii. Ce poate fi mai demn de admirat și mai înălțător, dacă nu perceperea actului cultural la nivel mental, psihic și trăirea intensă a acestuia prin prisma spiritualității? Cultura îmbină, într-o perfectă stare de armonie, mentalul și sufletescul.

Cu vremea, Alexandru Paleologu a ajuns la încredințarea că incultura sau cultura nu sunt în raport cu numărul de cărți citite și că acestea nu modifică în esență vocația înăscută a cuiva pentru cultură sau incultură. Spune Paleologu: „Cunosc oameni care au citit efectiv biblioteci

³ Tudorel Urian, *Viețile lui Alexandru Paleologu*, București, Editura Vremea, 2010, p. 23

⁴ Tudorel Urian, *Op cit*, p.31

⁵ *Ibidem*, p. 32

⁶ *Ibidem*, p. 101

întregi, au dulapuri cu fișe și știu tot ce se poate ști, dar sunt funciarmențe și fără speranță niște incuți. Asta se vede din felul în care se exprimă și cum abordează anumite situații sau probleme. Alții care n-au citit toată viața decât să zicem o sută de cărți fundamentale (dar sunt atâtea?) au darul culturii, spiritul lor are apetența înțelegerii și cunoașterii și se mișcă cu libertate și siguranță în lumea ideilor, esențelor și formelor. Firește că această apetență a spiritului comportă de obicei o irezistibilă și devorantă sete de cultură...”⁷. Din punctul de vedere al lui Paleologu, dacă ai o înclinație spre cultură, sunt suficiente și zece cărți bune, citite și înțelese bine. Calitatea culturală nu este condiționată de cantitatea lecturilor, însă, cu cât mai multe cărți fundamentale citite și înțelese, cu atât mai bine pentru evoluția culturală. Întrebat despre o „rețetă” de lectură, Alexandru Paleologu spune că nu există o metodă a lecturii, metoda fiind foloșitoare doar pentru lucrurile frivole, iar lectura nu aparține acestei categorii. În cultură nu există competiție. „Competiția nu are ce căuta în cultură; ar însemna să aduci cronica sportivă în viața inteligenței. Pe mine nu mă interesează decât cultura de substanță. Nu fac mare caz de omul care a citit foarte mult, ci de cel care a citit foarte bine și a înțeles. (...) De altfel, numai proștii au boala performanței. Omul deștept se mulțumește cu ce a reușit și gata.”⁸

Intelectualul, este prin modul său de a fi și de a se raporta la lume, un privilegiat, însă, asta nu înseamnă că este lipsit de responsabilități. Rigoarea științifică și aparatul critic și obiectiv sunt principalele unelte prin care intelectualul funcționează. Intelectualul este un instrument, prin care cultura își face simțită prezența în societatea umană. De-a lungul timpului, intelectualii au fost cei care au demarat acțiuni de conștientizare a popoarelor și de trezire a acestora din indiferența socială și politică.

Ajuns la senectute, în proximitatea sfârșitului vieții, concepțiile lui Alexandru Paleologu capătă nuanțe noi, finisate. Ni se pare cel puțin interesant cum, după o cale lungă către sine (86 de ani) în care a căutat adevărurile vieții în diverse părți, organizații, medii; a experimentat pe propria piele trăiri și senzații uluitoare; a citit și recitat diverse scrieri și autori; a cochetat cu diferite idei; a explorat noțiuni și filozofii, căutându-le înțelesurile; în fine, a cercetat viața din toate perspectivele posibile, Alexandru Paleologu ajunge la o concluzie monumentală, și anume aceea că singura filozofie valabilă, care merită să fie practică, este gândul la moarte. În imediata vecinătate a morții, îl vedem pe Paleologu transfigurat: împăcat cu sine și cu ceilalți, fericit și recunoscător divinității pentru darul vieții și pentru trăirile pe care le-a avut: „În decursul vieții, am mers către mine și cred că m-am apropiat, măcar puțin. Când eram tânăr, aveam multe căi virtuale. Dar, cu timpul, am găsit, pentru că Dumnezeu a avut milă de mine, calea divină a existenței, calea dragostei care rezistă și rodește o perpetuă splendoare.”⁹ Alexandru Paleologu nu este o victimă a gloriei, de altfel, abordarea sa plină de modestie cu privire la posteritatea de scriitor este una absolut fascinantă. Dacă în unii scriitori există gustul pentru glorie și dorința de a rămâne în amintire, Alexandru Paleologu este adeptul clipei, nu al posterității. Mărturisește acesta: „Eu nu sunt obsedat de posteritate, pentru că ceea ce mă interesează este mântuirea sufletului. Omul nu are decât sufletul lui. Posteritatea scriitoricească este o tentativă disperată și stupidă, fiindcă nu poți schimba ceea ce este. Posteritatea este sau o radicală iluzie pe care o proiectezi asupra viitorului, sau o realitate perpetuă a sufletului, care nu e fabricabilă. (...) Dacă ne referim la posteritate ca la viața veșnică, atunci, da, mă interesează. Cum o fi, om vedea. Nu cred să fie stupidă.”¹⁰

⁷Alexandru Paleologu, *Bunul simț ca paradox*, ediția a III-a, București, Editura Cartea Românească, 2005, pp. 96-97

⁸Alexandru Paleologu, *Breviar...*, p.101

⁹*Ibidem*, p. 228

¹⁰*Ibidem*, p. 184

BIBLIOGRAPHY

1. PALEOLOGU, Alexandru, *Breviar pentru păstrarea clipelor*, București, Editura Humanitas, 2012.
2. PALEOLOGU, Alexandru, *Bunul-simț ca paradox*, București, Editura Cartea Românească, 2005.
3. URIAN, Tudorel, *Viețile lui Alexandru Paleologu*, București, Editura Vremea, 2010.
4. PLEȘU, Andrei, *Față către față. Întâlniri și portrete*, București, Editura Humanitas, 2011.
5. PALEOLOGU, Alexandru, *Politețea ca armă*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000.